

50937

О ПИСЬМЕНСТВА

К. АНИЩЕНКО

БАЛАНС

№ 160-161 Ц. 10 к. № 160-161

УКРАЇНСЬКИЙ РОБІТНИК

К. АНИЩЕНКО

А 5333 / 160-161 У

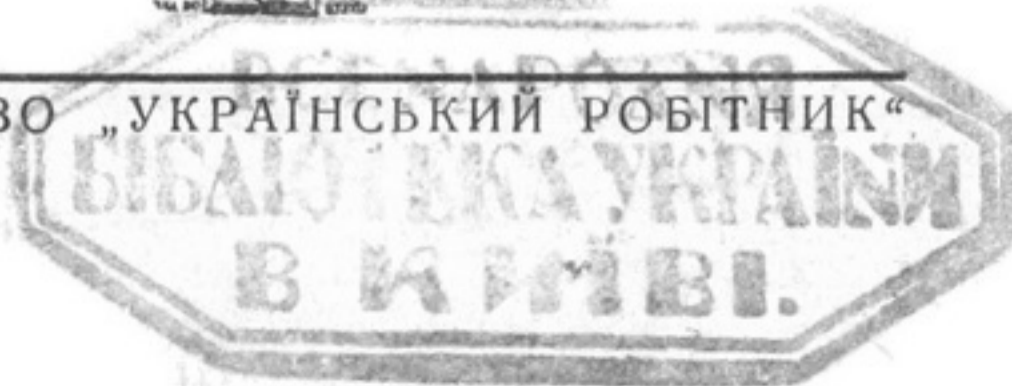
БАЛАНС

Бібліотека Публіч.
Бібліотека УРСР
50937

344

ВИДАВНИЦТВО „УКРАЇНСЬКИЙ РОБІТНИК“

Бібліографічний опис та шифри для бібліотечних каталогів на цю книгу вміщено
в «Літописі Українського Друку» та «Картковому репертуарі» Української
Книжкової Палати.

Друкарня „Укр. Робітник“
Уврголовліт № 504
Замовлення № 4240
Приміри. 10160
Х а р к і в
1 9 2 8

Державна Публічна
БІБЛІОТЕКА УРОР
ІНВ. 243090.

243090
107

К. А Н И Щ Е Н К О

Серед сучасних письменників небагато є таких, що почали літературну діяльність до революції. До числа їх треба віднести й К. Р. А н и щ е н к а. Він народився 26 вересня, р. 1885, на Київщині. Уже з 7 років йому довелося заробляти власний хліб. На літературному полі він уперше виступив 1903 р., а 1912 р. в Київ. часопису „Рада“ з'явилося його оповідання „Ніч у саду“, перекладена

згодом французькою мовою і мовою есперанто. Сюжет оповідання взято з революційних подій на селі 1905 р. Парубок Михайло зв'язується з бунтарями, убиває станового й втікає. Проклятий батьком у лаврі за 25 крб. через ченця, він через 10 років зустрічається з батьком у курені в саду під дощ, вислухує його сповідь, і невпізнаний утікає далі від переслідувачів стражників.

Уже в цьому оповіданні в автора позначалася добра народня мова з присмаком гумору й співчуттям до

пригнічених, революційний настрій та свідомий осуд відсталості. Вміння подавати в цікавій формі невеличкі епізоди то з фронтового побуту („Сочевіця“, „Служба божа“, „Мати“), то з життя бюрократичної канцелярії („Цвіркун“), спричинилося до того, що більшість його оповідань з 1923 р. друкувалося в „Прожекторе“, „Огоньке“, „Красном воине“ (часопис), а також зб. „Горн“ 1925 р. (уривки з опов. „Ткачиха“), а деякі з них вийшли збірочками у вид. „Кругу“, „Гудка“, 1925 р.), додатком до часопису, в тир. 50.000, а також „ГИЗ'а“ (1926 р. „Ночь в саду“). Це були переклади в українській мові. У Києві вийшла його збірка оповідань у виданні „Чехослава“, 1918 р.

Письменник не стояв на місці і згодом перейшов до складніших речей, зберігаючи свою попередню настроєність—давати гумор крізь сльози з прихованою симпатією до ображених. Коли 1925 р. журнал „Черв Шлях“ оголосив конкурс на белетристику, К. А-ко надіслав оповідання „Мироносиці“, що воно й одержало похвальний одзв. У ньому автор бере село, що він його добре знає, у виявах старого релігійного побуту за новітніх часів. Баба Вівдя, загубивши чоловіка, звертається за втіхою до церкви, але піп до неї цинічно залицяється. Вона залишає коло сестер мироносиць і йде на завод і в комуну.

Жанрово-побутові сцени у А-ка часто набирають надзвичайної виразності. Дія розвивається, напружуючись до кінця, і лише розвязка її знижує, даючи доцільний вихід.

1927 р. ДВУ видало книжку оповідань Анищенка під назвою „Баланс“ (188 с., 90 к.). Це лише незначна частина написаного автором. Але сюди увійшла більшість його творів, у тому числі й подане далі оповідання—„Баланс“. Навряд чи було в нас оповідання в кооперативного життя, сільського чи районного, щоб з такою силою дотепів подавало наших провінційних пентюхів інструкторів. Федір Макарович Кислиця є типова українська флегма, кар'єрист, що на теплевській посаді, біля сусідки Христі, забуває про всі громадські обов'язки. Та довелося складати баланса кооперативу села Вакулівки, що воно вславилось, як бандяцьке. По дорозі туди він і попадає в руки до лісовників і за короткий час переживає всі думки, що можуть з'явитися в людини, яка чекає, що її ось-ось розстріляють або пустять з камінем на шиї в річку. Все скінчується благополучно, бо Кислиця дипломатично наобіцяв селянам усякого краму. Коли б прийняти на віру авторові образки, можна б з певністю сказати, що кооперація не шлях до комунізму, а, навпаки, засіб одняти в нього всяку віру селян, позба-

влених навіть сірників. Така згущеність фарб дає деяку подібність до пережитого нами на початку 20-х років. Але треба сказати, що автор надзвичайно влучно схоплює окремі побутові подробиці, особливо смішні. Він не дає сміху отрутного. Кінець у нього навіть покладає якісь надії на кооперацію, хоч хід оповідання запевнює в протилежному. Можливо, що автор в останніх оповіданнях одійшов од тих психологічних проблем чесности з собою, що їх розвиває голодний студент в оповіданні його „Зустріч“. Тут маємо справжній реалізм. Прихильність до горя й сміху працівників його характеризує. Він, врешті, не індивідуаліст, а прибічник пригнічених, забитих мас.

Ів. Капуотянський

БАЛАНС

I

Найпоганіше місце на участку інструктора кооперації Федора Макаровича Кислиці була ота долинка між Вакулівкою та Окуличами. Правда, долинка—як долинка: сюди—гора, туди—горбик, між ними долинка; рівчачком вода дзюрчить, мосток драний, рів уподовж дороги дерезою обріс, а через рів—ліс...

Звичайнісінька долинка, але, кажуть, у цій долинці полягло щось душ за двадцять... Ото їде собі дядько в Окуличі на базар чи з базару, раптом—„стій!“ Як уже було далі, ніхто не міг сказати, бо хто знав, той пере-

бував на тім боці, а хто тільки чув, то обходив долинку або їхав іншим шляхом... Переказували, що з долинки якимсь чудом вихопився громадянин Лейзор Ципоркес, але від нього до цього часу ніхто не добився путящого оповідання про долинку.

Долинка—долинкою, а й сама Вакулівка не викликала в Федора Макаровича веселих думок. Він знав, що в крамниці вакулівського споживчого товариства тільки й краму, що двоє пужален, а на дверях крамниці завше висить фунтовий замок. Голову чи членів споживчого товариства можна побачити хіба що випадково.

Але наказ: подай-но, товаришу-інструкторе, баланс вакулівського єдиного споживчого товариства—цифрою докажи й покажи, що то за Вакулівка. Інструкторська колегія була невблаганна і ніяких резонів не приймала. У Федора Макаровича було майнула чудова ідея: скласти баланс вакулівського това-

риства просто... з ясного вечірнього неба, що так добре червоною наміткою оточило краєвид. Скільки разів так складали баланс! Ого!.. Та це й дурниця перед тим, як готовився, скажімо, план заготовчої кампанії.

Сіла собі інструкторська колегія за стіл, запалила люльки і, не рипаючись за двері, склала такий план заготовчої кампанії, що в центроспілці аж заплямкали... За тим планом Окуличівський район міг прохарчувати, зобути, зодягти й медом нагодувати не менше за половину радянських соціалістичних республік, а натомість одержати „за розкладкою“ один вагон справжніх костромських личаків та два мішки дерев'яних гудзів для даремного розподілу між населенням

Весело сміялась тоді інструкторська колегія, поділяючи костромські личаки та гудзі...

Але на цей раз інструктор-секретар таємно сказав Кислиці:

— Майте на увазі, товаришу, баланс потрібен робітничо-селянській інспекції; на кожну цифру—документ і підстава.

— Сьогодні вже пізнувато, — зауважив Кислиця, згадуючи долинку. — Піду завтра зранку.

— Е! Завтра на обід баланс має бути в руках голови правління! Чуєте!? Йосип Трохимович дуже просив поспішити. Ідіть, товаришу, покіль не прийшов товариш Запиркин. А то, знаєте, буде лементу... Швиденько перекинетесь через долинку, а там ліском і Вакулівка... Захопіть у бухгалтерії справочку, скільки винуваті вакулівці...

Федір Макарович потупався-потупався і, позіхнувши, вийшов надвір.

Сонце вже заходило за лісові горби понад річкою Россю; на обрії в червоно-блакитному сяйві крутився далекий вітряк. Над річкою в очеретах уставав туман, і чорна зоряна ніч уже сунула од Вакулівки.

II

Федір Макарович Кислиця був родом із Верхньої Греблі. На своєму віку довелося йому писарювати, дякувати, учителювати, підчас великої європейської війни 1914 року служив він в обозі третього розряду, а коли на Україні почалась доба військового комунізму, то Кислиця пристав до кооперації. Прийшов він у „Дніпросоюз“, як колись звалася кооперація, з торбиною за плечима, а в торбі—півпаляниці, дрібок соли та дві цибулини—„одчіпне“ квартирної хазяйки...

Голова місцевого окуличівського „Дніпросоюзу“, Йосип Трохимович, низенький, присадкуватий чоловік з добрими пильними чорними очима, в простій сорочці, на босу ногу, без шапки, ну, як дьдько з печи, балакав на подвір'ї „райсоюзу“ з кооператорами, що наїхали із сел. Такий вигляд голови відразу пригрів Федора Макаровича.

Йосип Трохимович поглянув на Кислицю
спитав:

— На заробітки?

— Та хотілося б...

— Грамотні?

— Учителював колись.

— Що ж це ви кинули свій ґах?

— Такий час: усі хочуть їсти, а не вчи-
тись.

— А співи знаєте?

— Та знаю.

— Ідіть до контори, спитайте там Тимоша
Васильовича.

Тиміш Васильович, голова інструкторської
колегії, дуже схожий на якогось старовин-
ного московського святого, але в українській
вишитій сорочці, з люлькою в зубах і камер-
тоном у руках, теж прихильно зустрів Федора
Макаровича. Дещо спитав:

— Рахувати вмієте?

— Трохи...

— А баланса скласти?

— Не доводилося, але...

— А українську мову знаєте?

— Ну, а як же? Я родом з Верхньої Греблі.

— З Верхньої Греблі? Може, знаєте дяка Якубовського?

— Дуже добре—і кумував у нього.

Розбалакались про Якубовського... Непомітно згадали, яка добряца самогонка у Верхній Греблі, а коли Тиміш Васильович дізнався, що в Кислиці добрий баритон, то на radoщах стукнув камертоном, задав для приміру тон і сказав рішуче:

— Зайдімо тут через дорогу.

Зайшли до сусідки Христі. Хоч і не такої гарної, як у Верхній Греблі, а все-таки випили, а закушували одчійною цибулею та паляницею.

Так і став Федір Макарович інструктором української кооперації.

III

Це були золоті часи за все життя Кислиці. Вранці п'єш собі чай у кооперативній столовці, до обіду вештаєшся по містечку; в обід, випивши чарку-другу в Христі, обідаєш із годину, потім на кухні побалакаєш із Палажкою; од обіду до вечора пайок одержуєш або—сюди-туди, на Рось сходиш викупатись та з череватих міщанок поглузувати, а ввечері де-небудь по чарці чи то співка, а там—десь у хвильки аж до самісінького ранку.

І якби не та гемонська громадянська війна, що про неї інколи надходили чорні вісті, та чутки про повстання в околицях і особливо про події в долині, в райспілці було б цілком затишно.

І от тихий спокій райспілки й інструкторської колегії раптом скаламучено. Прибув призначений із центру новий завідатель ін-

структорів. Чоловічок із виду маленький, поганенький, але в чоловічка під шкуряною тужуркою цілі віжки теліпаються—револьвер... А вже звісно, коли носить хтось нагана та ще й на такому видному налигачі—особа відповідальна. Сам Йосип Трохимович із приїжджим по-хорошому балакає, а Тиміш Васильович, забувши на столі камертона, подався на свій район.

Новий завідатель інструкторською колегією мав прізвище Запупиркин, а звався Василь Іванович. По-українському правильно вимовляв одно слово—„сало“, а що до кооперативної справи, взагалі, то...

Товариш Запупиркин сказав до інструкторів „програмову промову“: мовляв, увесь світ знає, що хахли народ невірний, а він, Василь Іванович Запупиркин, поживши на Україні, переконався остаточно, що кожний малорос—самоствйник, а коли до того він, цей малорос, ще й кооператор, то... (Тут

Василь Іванович полапався за свої віжки). А село—це цілковитий розбишацький табір, де в кожнісінькому куточку сидить гайдамака й де порядвій людині треба і до вітру сідати неодмінно із зарядженою гвинтівкою... Може, скажете, неправда?

Інструкторська колегія, потупившись, слухала промову. Василь Іванович так скінчив її:

— Тепер кооперація—шлях до комунізму. Дайош, братець, сало! А коли ви цього не розумієте і ще не сиділи в „підвалі“, то посидите, а, може, хто хоче в „штаб Духоніна“, то я дам перепустку...

Наган під тужуркою так і просився під ніс інструкторській колегії. Але охочих до „штабу Духоніна“ і в „підвал“ не знайшлося. Вся райспілка ходила перед Василем Івановичем навшпиньках, а інструктори носились по своїх районах, складаючи звіти та баланси про становище споживчих та сільсько-господарських товариств.

Був той час, коли запроваджувалося єдину споживчу кооперацію з обов'язковим членством.

У Федора Макаровича увесь його район був на папері. Не було лише Вакулівки, але на це була своя причина.

Вакулівка припадала на район Тимоша Васильовича. Коли інструкторська колегія складала 1001-й план заготовчої кампанії, то Вакулівка, за відомостями Тимоша Васильовича, мала пшеницю, сало, мед, віск, шкуру, вовну. Але, як довідався сам Кислиця, то там був один-однісінький, правда, чудовий предмет—самогін... Місце збуту—окружні базари. З промислів процвітав теж один—той самий, що вславив долинку між Вакулівкою й Окуличами. Але, як то говорить: не піймав—не кажи, що злодій.

Не посмів Федір Макарович дати такі відомості всупереч відомостям Тимоша Васильовича, а тільки розказав, що Вакулівка тяг-

неться ярами - кручами верстов на п'ять; хата от хати—добрі гони, а крамниця споживчого товариства облуплена, як старий шинок...

Так і лишалася Вакулівка з боку, поки не приїхав представник центру. І нате вам: „Дайош, братець, сало!“

IV

Пішака йшов Федір Макарович до Вакулівки.

Колись, кажуть, було, як до кооперативного товариства їде інструктор—і коні йому готові, і вишнівка з печеною куркою жде на нього. А саме інструктування зводилось до того, що інструктор зробить дві-три уваги що до вишнівки та курки і... подався.

Кажуть, була така щаслива доба української кооперації. А тепер? Як трапиться дядько та підвезе—спасибі, а не трапиться—пішака і в Петрівку, і в Пилипівку. А при-

Йдеш на село до кооперативу—нікуди повернутись, до голови товариства. Тут усяко буває: якщо путящий кооператив, звичайно, не без хліба-соли, іноді й чарка з куркою. А в отакому, як вакулівський, то хай він тричі згорить, коли в ньому з роду-віку хоч один інструктор як слід чаю попив!

Усе це добре знає Кислиця: тому-то йде він, не поспішаючи. Шкандибає тихою польовою дорогою... Над степами й лісом понад Россю зійшов місяць, і дорога якраз підходила до славетної долинки.

Щоб несподівано не вскочить у біду, Федір Макарович голосно заспівав: „Б'ють пороги, місяць сходить“... Голос губився в степовому просторі, і сам співак почував, що зле він ховає свою тривогу—замок. Спустився в яр, гупнув по дошках мосточку, піднявся на горбик... Став.

Тихо. Із-за сосон мляво дивиться зажурений місяць.

Кислиця витяг капшука з тютюном, сів на пенька, зробив цигарку. Прислухався. Тихо. Попробував закурить. Але чудова запалка, зроблена аж у Саратові, що коштувала фунт сала та пару огірків, на цей раз не викрешувала вогню. Пирсне іскра в повітря—і нічого... Полапав ґніт: бензини було досить. Ще раз чиркнув...

— Не горить?

Не то з неба, не то з-під землі так спитав хрипкий голос. Такий голос буває тільки в людини, що п'є самогін корцями, а закушує цибулею.

Федора Макаровича як струснуло. Він прикипів до пенька.

— Кажу—не горить? —спитав голос на-смішкувато.

В тіні сосни стояла висока постать, що їй належав цей голос.

— Та не горить, бісова тінь,—одказав Кислиця.

— Тютюн маєш?

— Маю.

— Ти хто такий? Куди йдеш?

— Я—інструктор із Окуличівської кооперації. А йду в Вакулівку.

— А-а, жидівський попихач! Давай тютюну! Кооперація на тютюн багата.

Постать узяла капшук, довго крутила цигарку; віддала капшук; сказала, обдаючи духом цибулі та самогону:

— Де ж його в чорта прикурить?

Раптом свиснула. Свист луною пішов лісом і десь за Россю, вискочивши в степ, пропав.

Ще й луна посвисту не вщухла, як коло Кислиці з'явилися нові люди. Чоловік на десять. Двоє-троє мали в руках рушвиці без багнетів.

„Ну, вскочив!—подумав про себе Кислиця.—Бісової душі баланс!..“

— У кого, хлопці, сірники?

— В землянці забули. А що це за птиця?

— Ходімо до землянки,—сказала перша постать до Федора Макаровича,—там і закуримо.

— Спасибі, я вже покурю у Вакулівці.

— Хай господь милує, наче у нас для подорожнього чоловіка вогню не знайдеться! Прошу до господи!

Запросини було сказано так рішуче, що Кислиця мимохіть устав з пенька й невпевнено сказав:

— Спасибі за ласку, але я повинен поспішати до Вакулівки. Служба.

— Що воно таке?

— Каже—інструктор кооперації.

В гурті весело засміялись:

— Ведіть до штабу—роздивитесь. Та обшукайте, чи нема зброї.

— Ходімо, товариш. Я тобі тільки очі зав'яжу. Не бійся: до смерти тобі ще буде з годину-дві.

Двоє з рушницями—один спереду, другий ззаду, третій зав'язував якоюсь ганчіркою очі; прив'язав до скручених рук мотузка.

Рушили.

Ішли, спотикаючись об коріння. Іноді дубці хвиськали в обличчя.

Один із конвойців спитав Кислицю:

— Це ви співали над яром?

— Я...

— Гарно співаєте...

— Перестань!—гнівno крикнув другий.

У

Коли зняли з очей Кислиці пов'язку й він оговтався, то побачив себе в звичайнісінькому льоху для зимівлі пасіки. Навіть дух був добре випаленого льоху. Льох мав дві частини: в першій світився на стіні моргунець і купою лежала під стіною всяка зброя. Вхід закрито брезентом, а за брезентом тихо тупала варта.

До другої частини льоху, де взимку переходувалось пасіку, вела широка кругла дірка—людині, зігнувшись, улізти... Із цієї дірки густо виходив махорочний дим, на долівці лежала кругла світла пляма й чулась тиха розмова.

„Бандити чи повстанці?“

Федір Макарович чував, що гайдамаки лютують, не спускаючи ні чужим, ні своїм. І недвозначно було сказано: „до смерти тобі буде з годину-дві“... Виходить, що тікав од „підвала“, а вскочив у льох: замість „штабу Духоніна“ потрапив до штабу бандитів...

Але за віщо, про що умирати? Якесь стерво хапає посеред дороги, тягне в нору, а там...

Обурення охоплювало Федора Макаровича, але була й маленька надія на благополучний кінець: він паперами докаже, що він за один, куди йде, по що... Він, Кислиця, не ворог народові... звичайний собі чоловік—бідолаха, котрий за шматок хліба буде служити й

чортові. За що ж його вбивати, як скаженого собаку, десь у яру посеред ночі?.. Знов же якби він, Кислиця, схотів, то от ухопив би з купи зброї рушницю і... може, всіх би перебив... Але ж він цього не робить, хоч в одну мить можна руки розв'язати...

В дірці з'явилася голова, сказала:

— Лізь сюди.

В другій частині льоху, високій, із дерев'яним повітротягом для вентиляції, блимав каганець. На лавках коло стін сиділо чоловіка з десять у машкарах.

— Добри вечір! — привітався Федір Макарович.

— Здоровенькі будьте... Глузливий сиплий голос належав високому грубому дядькові в жупані з розідраним рукавом.

— Хто ти такий?

— Інструктор кооперації. Іду до Вакулівки повідомити товариство, щоб їхали в Окуличі по крам.

— Крам привезли?

— Привезли.

— А ще що?

— Та всього: мило, гвіздки, тютюн, коломазь, бляху...

— Міняють на хліб чи за гроші?

— Хто може, той готівкою, на „керенки“¹, чи хлібом платять, а бідним товариствам— в кредит.

— Так...

Сицлий голос наче прочистився й пом'якшав. Спитав:

— Ви давно були у Вакулівці?

— Давно. Один раз був там, та нікого з кооператорів і в очі не бачив... Правда, тоді ні з чим було й турбувати людей, а тепер хочу порадувати: хай беруть крам і розторговуються. Час узятись до справжньої роботи...

¹ Паперові гроші тимчасового петербурзького уряду.—
А в т о р.

— Тільки за цим і перся посеред ночі?
Ач, який добрий!

Присутні кахикнули...

— Ну, з новиною, може б, і не поспішав,
та справа стоїть так: на ранок у райспілці
будуть розбирати, якому товариству й скільки
товару дати. Спитали мене про Вакулівку—
скільки їм; кажу—не знаю. „Ну то спитайте“.
От і пішов. Служба...

Друга машкара зловісно сказала:

— Добре бреше! А ти давно жидам та ка-
цапам п'яти лижеш? Уся Україна повстала,
а ви, зрадники, наш хліб міняєте на москов-
ські личаки?.. Га?! Кому ну заводите? Оце
тобі, дядьку, ласка: аршин ситцю—подавай
мішок жита... Га?!

Перша машкара перебила другу:

— Перестань!.. Подожди! Ну, так що ж
потрібно тобі у Вакулівці?

— Сповіщу людей, та треба скласти баланс,
звіт, бо без цього не дадуть краму...

— Так. Дамо тобі віри. А що ви, пани отамани, на це скажете?

Із кутка прохрипів бас:

— Утопить бісову кров у Росі...

— А про мене,—сказала друга машкара,— спершу треба шомполами прописати йому баланс на с...ці, а потім у Рось—хай у раків закладе єдине споживче товариство з обов'язковим членством... Га-га-га!!

— Шановні отамани,—благав Кислиця,— помилосердствуйте: батько-мати, жінка, діти... Та хіба ж я ворог народові українському, хіба ж я не українець? За що ж мене губите?

— Про свою рідню ти розкажеш у пеклі... Гей, хто там—проведи товариша інструктора до чати над Россю. Скажи, щоб причепили на шию путящий камінець...

Повний ясний місяць стояв над лісом. Сивий туман ліз попід деревиною. Впала—покотилася зоря.

Оце тільки й встиг запримітити Кислиця, а далі—темрява: на очах ганчірка, на руках мотузки, а на душі—як кіт напаскудив...

„От так ускочив... утоплять—і ніякого сліду... Казав колись Якубовський: не ходи в кооперацію, бо буде вона бита, іди духовною стежкою... Не послухав... Та чорт же його знав, що потрапиш у таку халепу... Вже стаж¹ закінчував, майже блискуче—і на: до раків закладать єдине споживче товариство...

А що подумують у райспілці? Що скаже Йосип Трохимович, як буде казатись Запуніркин?.. День-два будуть лаяти, потім когось пошлють у Вакулівку скласти баланс, а його, Кислицю, звільнять із посади... Ха-ха-ха!.. Хай звільняють, тепер не страшно“.

— Везіть човном до Василівщини, а там кинете!..

¹ Бути на іспиті в якійсь роботі.—А в т о р.

Рушили... Знову спотикались об корчі...
Варта лаялась...

Але ось вогкий подих річки впав на лоб Федора Макаровича. Тихо хлюпнули весла по воді..

Скорботно затіпалось серце інструкторове.
Думка колесом вертілась:

„Ну, і для якого біса пішов ти, дурило, в кооперацію? Нікуди було дітися чи на легкий хліб забажалось? Ну от, заробив... А як би хороше було: осьмуха своєї землі ота глиняна круча, засадив би її садком, год через десять мав би якусь кислицю й спокійний шматок хліба. Ніякий чорт не становив би тебе на стаж і не ганяв би, як цуцика... Ну, та від землі відбився, пішов тинятися. От і достукався: Москва співає своєї, Україна веде своєї—біс їх розбере, а ти, Кислиця, ракам на снідання... Отут у затоні шубовснеш на дно, як цуценята в мішку...

Е, та коли вже пропадуть, то чи не краще самому кинутись у річку... Піти на дно, а десь виринути... Врятувався ж якимсь чином Лейзор Ципоркес“...

Кислиця зробив рух.

— Сиди смирно, бісова душа, а то як угилю веслом!..

— Де ваша совість?—запитав Федір Макарович.

Але балакати не довелось, бо дуже грубі й сильні руки взяли його голову й засунули в рот мокру ганчірку...

* * *

Минув якийсь час. Об човен хлюпали хвилі, над річкою пролетіли дикі качки, десь у степу іржали коні; тут поблизу гуготів поріг... А в голові: льох, засідання батьків-отаманів, у одного розірваний жупан, вата вилазить. У райспілці—Запупиркин: „дайош, братець, сало“, і Йосип Трохимович, у сороч-

ці, на босу ногу, розмовляє з приїжджими кооператорами...

Федорові Макаровичу аж боляче стало від таких мізерних думок. Останні хвилини, а вухо ловить такі звичайні звуки, а не якийсь ангельський спів чи регіт чортяк, у дурній голові замакітрився драний отаманів жупан. І думка така: не все скінчив по службі—баланса не склав...

Зашелестіла осока...

— Тут кинемо?

— Тут.

Човен ткнувся в пісок. Кислиця захолов. Час його кончини прийшов. Зараз причеплять на шию каменяку й бовкнуть у туманні хвилі порогу...

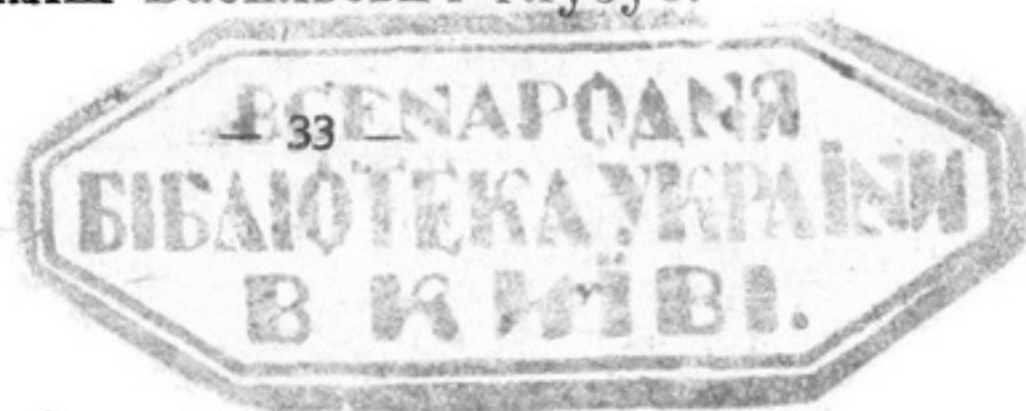
Ні! Він так не дасться! Він буде пручатися, битися, кричати... А коли й з каменем на шиї піде на дно, то ножем переріже мотузки... Чи, може, улучити мить, вихопити ножа і всадити в груди бандитів?!

VI

Осока умовкла, човен важко сів на мул...
 Певно, той, що засунув у рот ганчірку, сказав:
 — Коли хочеш жити, ані писни! Іди!

Ступили кілька разів, переступили човен...
 під ногами почувся м'який пісок. Ще кілька
 хвилин—ляпнули весла, хуркнули над голо-
 вою дикі качки, і зовсім близько загуготіли
 пороги. Цілком опам'ятався Федір Макарович
 тоді, як сонце добре припікло йому в потили-
 цю. Почав випростовувати руки, зірвав з очей
 пов'язку, витяг із рота брудний смердючий
 віхоть. І, даючи волю своєму обуренню та
 гніву, почав лаятись на чім світ стоїть...

Але радість життя була остільки велика, що
 гнів Федора Макаровича змінився безжур-
 ними веселощами та жартами... В райспілці
 товариш Запупиркин лютує, піджидаючи ба-
 ланса, котрий йому так потрібен, як бабі
 гармата. Тиміш Васильович глузує:

Державна Публічна

БІБЛІОТЕКА УРСР

№ 243290

— Так, так, товаришу Кислице, цікава пригода з вами трапилась!.. І розказуєте правдоподібно. Але ми—старі кооперативні пацюки, нас на полові не піддуриш: не зуміли ви скласти баланса і, щоб одчепитись, придумали цю історію з гайдамаками...

— На повірку цього факту,—теліпає віжками товариш Запупиркин,—я пошлю вас у підвал: там розберуть, де баланс, а де брехня...

Тиміш Васильович піддакує:

— А стаж ваш пропав: мало того, що діла не зробили, а ще й симуляцію розводите—підриваєте авторитет радянської влади в боротьбі з бандитизмом...

А Йосип Трохимович прищурих око й тільки й спитав:

— І вони не почастували тебе канчуками?

Інструкторська колегія за животи береться, слухаючи, як вибріхується Кислиця, зрозуміло—вся сила в балансі...

— Дядьку, гов! А подождіть...

Кислицю наздоганяв хлопчина з кийком у руці й торбинкою через плече... У хлопчини в руках була здоровенна цигарка.

— Дайте, дядьку, сірника...

„І цьому сірника!“—подумав Кислиця і сказав:

— Нема, козаче... Скажи, куди це дорога?

— До Василькова.

— А Вакулівка в який бік?

Хлопчина недовірливо поглянув на Кислицю.

— Та ви ж із Вакулівки йдете...

— Заблудив я...

— Вам до кого?

— До кооперації.

— Тоді вам, як кінчатся береги, прямо до млина... Ну, дайте, дядьку, сірника...

— Нема, козаче, хоч утопи...

Хлопчина побіг своєю дорогою, а Кислиця весело засміявся... Та й як його не сміятися?

Над головою блакитне небо в золотому сяйві сонця, до обличчя хилиться й лоскоче його повний колос; бідний козарлюга, що шукає сірника на широкій дорозі... І вдине споживче товариства на дні Росі у раків, яке малося засновуватись за його допомогою... А замість того степовий простір, на обрії „Палієва могила“ і синьою стіною ліс...

Федір Макарович знову згадав райспілку: вже напилися чаю в кооперативній столовці, посходились у контору на службу. Гомонять. Згадують його... Дивуються, чого це він за барився та яку новину привезе з району. А новина є: у гайдамаків не було сірників, щоб прикурити, вони виходять до містка; у пастушка сірників немає: значить, немає і в його матери, бо якби були, то він був би не козак, щоб не вкрати... Значить, цілий район у першу чергу вимагає сірників...

О, він напише такий доклад про сірниковий голод на Вакулівщині!..

А все-таки як його розказати про подію? Та чи варт розказувати? Не повірять. А Запупиркин справді пошле в підвал... Встрянеш у таку пригоду...

Порішивши зберегти подію в своєму серці, Кислиця непомітно пройшов до млина над Россю...

Тут, де не взявся, сам голова Вакулівського споживчого товариства—бугайкуватий дядько, прізвищем Гарбуз.

Сердечно привітались.

— Давненько в нас не були, товаришу інструкторе...

— Не було діла, товаришу Гарбуз.

— Ми раді вам і без діла. Ждали вас, як бога. Взялись, знаєте, до роботи. От подивіться.

Справді, кооперативна крамниця була відкрита.

На дверях під вітром гойдались два пужална та старий хомут ліз у вічі. За стійкою

був член ревізійної ради Скибка. Якась молодичка вибирала оселедця.

Гарбуз давав Кислиці пояснення.

— Були оце у Василькові на базарі та купили на власні кошти бочку оселедців... За три дні розхапали всі.

— Скільки ж вам за цього оселедця?—спитала молодиця...

— На царські гроші—гривеник, на керенські—20 карбованців, на осикові—50 карбованців, на підточку¹ 200 рублей, а на українські мужицькі, то один фунт жита або десяток яєць.

— Жито ще в полі, кури не несуться, окоренків немає, Україна в ярах тиняється... Може, на віру дасте? А де ж ваш гас, а де

¹ Керенські чи „керенки“—паперові гроші тимчасового петроградського уряду; „осикові“—паперові 50 карбованців київського уряду „народньої української республіки“; „підточки“—великі паперові гроші радянського уряду.—А в т о р.

сірники? І шмаровидла треба... і краму треба, і гапликів...

— Як на віру, то тобі всього треба. Дамо тільки оселедця, бо й сами їздимо на незаномому возі, а закурить виходимо на білоцерківський шлях. Яєць, кажеш, немає?

— А нема!

— Що ж ваш півень робить?

— А те, що й кооперація: байдики б'є... Ну, то я беру оселедця... Запишіть. Прощайте...

— Сучої пари півень! За таку мову бери ще одного... Чуєте, товаришу інструкторе, які в нас гострі молодичі?

Скибка прищурих око на інструктора, спитав:

— З доброю новиною прибули?

— Не знаю, чи добра чи недобра, а є: споживча кооперація й сільсько-господарська з'єднуються в єдину споживчу кооперацію.

— Єднай голого з голопузим... Хіба що ланцюгом звязати...

— Так, буде обов'язкове членство. Хоч-не-хоч, а кооператором маєш бути... Такий наказ із Київа... А селянство не голе: по фунту жита принесе кожний дядько, а в дядька сім'я з семи душ—от вам сім фунтів жита, а скільки хат на Україні? Буде море хліба—море золота...

— Коли силою, то не дадуть і по фунту,—рішуче сказав Скибка.

— За крам дадуть... Народові потрібен крам, залізо, чай... Буде товарообмін.

— Про цей товарообмін ми вже чули. Гарна штука: ти, дядьку, жито давай, а тобі... Добра політика!

— Нам, кооператорам, не встрявати в політику: ми тепер відбудовуємо господарство. Тепер найліпше виходить єдина кооперація...

— А завтра яка ж буде?

Скибка щурив око, а Кислиця почував себе, наче попа в решеті возить... Добре Скибці так думати й казати, коли він не чув програмової промови Василя Івановича Запупиркина й не бачив його віжок... Гарбуз дипломатично вступив до розмови:

— Крам у спілці є?

— Привезли.

— От би нам...

Кислиця вскач повіз попа:

— Дадуть. Оце й прийшов до вас, щоб скласти баланса...

Скибка аж підскочив:

— Якого баланса?! От вам наш баланс: двоє пужален та хомут. Не вірите? От вам книги... Та й без книг я вам розкажу: торік нашу крамницю розбили чеченці; щось через місяць одвідала нас Галичина—українські січовики: добрали те, що залишили чеченці; після січовиків вперлися ще якісь нехристи—гвіздки повітягали... Оце вам увесь наш баланс.

- Краму вам потрібно?
- Ще й як!
- То треба дати баланса. Хоч із коліна.
- Коли так, то вам видніше...

VII

Гарбуз запропонував:

— Товаришу інструкторе, ви з дороги. За-
томились. Милости прошу до хати...

— Дякую. Я вранці випив чаю...

— Чай—чаєм, а на зуби щось треба ски-
нуть... Будь ласка... Дома й баланса скла-
дете, бо тут, як бачите, ні на чому й сісти...
Дохазяйнувались... — Скибка залишився в
крамниці, а Гарбуз повів інструктора сві-
дати. Але через хвилину повернувся:

— Забув оселедця!.. От що, Йване, запря-
гай конячку та одвеземо інструктора; може,
і справді краму здобудемо...

— Попробуємо... Каже, бісова віра, що чай
уранці пив?!

— Добре! Не будь такий гарячий...

Гарбуз наздогнав Кислицю. В ярку під горою була Гарбузова хата.

— Як ви сюди снопи возите?—поцікавився Кислиця.

— Аби було що, а вивезти можна. Біда та, що й возити чорт-ма. Ото вторгуєш на оселдцях, та й знов до торгу на чахоню... До революції жили сяк-так, а тепер... як бачите...

На Гарбузовому дворі не було ні ломачки. Стара, видно дідівська ще хата „в шули“, нахилилася на бік; на стрісі ріс зелений мох, а верх світився, як ребра об'їденої собаками коняки.

Гарбуз казав:

— Була одна надія на кооперацію, та й вона луснула... Була надія на землю—колхоз забрав... Ну-у, хоч тікай світ за очі...

Гарбузиха косо зустріла хазяїна з гостем, але, довідавшись, що гість із райспілки

прибув із вісткою про крам, разом перемінила тактику: на сковороді зашкварчало сало з яєчною, чистий настільник простягся із столу додолу.

Розбалакались потроху:

— Обносились до того, що, повірите, ні в чому й до церкви сходить. Подивіться на моїх парубків: без штанів козаки... Микола, та всякай носа...

Чорнобривий замузаний Микола соромливо потяг у ніс, а його брат улучив мент, щоб похвалитися:

— А в мене в носі нічого нема...

Яєчня була навдивовижу.

— Давай, хазяйко, і по чарці. Федір Макарович—свій чоловік: гріх не почастувати і... оселедець аж рота роззявив... Будьте ласкаві: чиста, як скло, а міцна, наче на Запоріжжі варили. Тільки в Трилісах та в нас і знають секрет гнати її, капосну. Дай же, боже...

— Який же крам? Чи буде ж на спідниці? Бо все чоловічий крам скрізь, наче баби в світі перевелись...

— Усякого краму привезли...

— Навезли-то—навезли, та чи капне нам щось?

— О, знов нам не буде, а весь крам на базарі. Така вже миршава кооперація в нас: завше задніх пасе...

— От повезу Федора Макаровича—там уже виберу й на спідницю, і на кохту...

— Тату, а мені на жупан! А Миколі на штани...

— Добре, хлопці... Ідіть-но, подивіться, як дядько коняку запрягає...

— Спасибі за хліб-сіль. Тепер і-до балансу можна взятись...

Зачувши слово „баланс“, Гарбузиха випровадила синів надвір, а сама прикипіла коло печі.

Федір Макарович питав та записував, го-

лова кооперативу відповідав... Нарешті, перед очима Кислиці стояло:

Баланс Вакулівського єдиного
споживчого товариства

А к т и в:

Майно Двоє пужален та старий хомут
Паї Були та загули
Гроші Які саме?
Товари Спитайте чеченців перехожих
Разом Дуля

П а с и в:

Власного капіталу . Вошива очкурня
Прибутку Набули струп на всю голову
Резерви < Беркові штани
Позики У старої кози трящі
Разом Дуля

— Оце вам, Федор Макаровичу, самий справжнісінький наш баланс.

— Ви таки багатенькі, але не дасть Йосип Трохимович краму... Хоч би для показу мішків зо три жита...

— Не дасть Іосип Трохимович—попросим Степана Патрикійовича: він же відає торговельним відділом?..

— І той не pomoже, бо тепер у райспілці вся сила в інструкторах—як інструктор скаже, так і зроблять, а над інструкторами сидить така вам бісова печінка... десь із Київа його прислали... Ні бе, ні ме, ні кукуріку, а вся сила в ньому. Оце й мене погнав до вас по баланса...

— Ну, то вже якось будемо рятуватись...

— За вами ще й боргу лічиться один мільярд сімсот мільйонів...

— Скільки?! Аж у жар кинуло. На старі гроші ми винуваті сімнадцять карбованців..

— Треба рахувати на совецькі.

— Хай буде підточка. Пишіть наново...

Кислиця наново писав, Гарбуз наново вираховував; Гарбузиха не зводила очей із чоловіка й товариша інструктора... Вилигали квартиру самогону—замакітрилось у їх головах...

Та ні: чоловік своє веде, і товариш інструктор своє пише...

Вийшов новий баланс:

Актив:	Пасив:
Майна . . . 2.000.000.000	Власн. капіт. 4.000.000.000
Паї 100.000.000	Прибутку . . 50.000.000
Гроші . . . 2.000.000.000	Резерви . . . 50.000.000
Товари . . . 1.700.000.000	Позики . . . 1.700.000.000
Разом . 5.800.000.000	Разом . 5.800.000.000

Федір Макарович нахмурич чоло. Він згадав відомості Тимоша Васильовича про Вакулівку.

— Скажіть, чи був у вас Тиміш Васильович?

— Ні, бог милував, не було ні Тимоша, ні Василя... А що?

— Та він подав відомості про Вакулівку, що у вас є і шкури, і віск.

— То й ви пишiть так, щоб брехати до-
купи... аби крам...

Кислиця написав додаткові відомості:

„Населення щиро вітає споживчу коопера-
цію, юрбами несе пайові та членські внески.
На районі є: віск, шкури, мед, усяка пашня.
Район потребує: сірників, гасу, оселедців,
гвіздків, шмаровидла, підтоків, серпів, кіс і
краму для мужеського та женського насе-
лення“...

VIII

Виїхали з вакулівських ярів. Скикба—за
візника, інструктор та голова—за „панів“.

Пішла дорога житами. Жита й жита, до
самого неба жита. А на Палієвій могилі
ген-ген означається чорна шапка.

— Бачите?—повернувся візник до „панів“
і показав у той бік пужалном. — Ото чата.
Слідкує, куди хто їде чи йде. Це неодмінно
й нас коло містка зустрінуть...

— Що ж воно таке?—удав із себе Кислиця незнайку.

— Хіба не чули? Одні кажуть—повстанці, другі кажуть—чекісти; треті кажуть—гайдамаки... Та нам усе однаково: помагай-бі нашим!

— А котрі ж ваші?

— Котрі подужають...

Гарбуз щурився на Палієву могилу:

— Ні, це пастухи. Та коли й не пастухи, то з нас нічого взяти... От скажіть, Федоре Макаровичу, ви в світах буваєте, коли то цьому кінець буде? Час би вже вгамуватися.

— Оце зимою довелось мені чути в Києві лекцію. Читав її старенький професор... Щось, може, з двісті студентів у шапках, у кожухах сидить за партами та хукає в руки; а товариш професор, синій від холоду, на-сунувши шапку на ніс, бубонів... Так він казав, що колотнеча в світі ще буде до того

часу, поки всі без штанів не остануться, а вже як без штанів будуть, тоді тільки про спокій згадають... З цього моменту почнеться будова нової громади—не в межах України, не в межах Московщини, навіть не в обсягах Європи, а в межах усієї земної кулі... Збудується єдина всесвітня держава: інтернаціонал народів...

— То вже ж, кажуть, в Москві?

— Це ще тільки господи благослови... Як то кажуть, у колодочки вбиваємося!.. Отак закінчив свою лекцію й старенький професор, а сотня-дві студентів, що хукали в руки, вигукнули „слава“ й почали ляскати в долоні...

— Звісно, студентам треба було погріти руки... А я так думаю, коли це Дніпро на зуспять хвилі покотить?

Гарбуз штовхнув у спину Скибку, сказав жартуючи:

— Ти, лайдаче, не встрявай у панську розмо-

ву... Кажіть, будь ласка, Федоре Макаровичу. Мені здається, що коли буде ота всесвітня держава, то дуже круто змелеться...

— Трудно сказати, як воно змелеться, а коржі будуть інтернаціональні... Сокира свого дорубається... Це не моя думка, а людей учених... За що купив, за те й продаю. Отже, нема чого сидіти на Палівій могилі ані повстанцям, ані чекистам. Історія йде своїм шляхом... Настане день, коли отой всесвітній уряд скаже: „А чого це ти, Українко, вередуєш?“ — „Та хлопці скубуть мене“... — „Гей, хто там Україну чіпає?.. Не смій, бо дам такої лупки“... І перестануть, бо це буде наказ не з Київа, якого можна не слухати, не з Москви, проти якої можна воювати, а з такого місця, яке не можна не послухати... Світовий уряд керуватиме життям народів через народніх представників... од серпа й молота...

Візник не вдержався, встряв у розмову:

— Один цвіт не робить вінка, а той професор добру пайку¹ одержує?

— Не знаю. Але як ото бачив його та студентів, то думаю, що на всю їхню громаду чи й були хоч одні путящі штани... Вони мали досить добрий баланс, щоб оголосити себе громадянами всесвіту...

Гарбуз чмихнув собі в ніс... Рудий його вус серпом скривився на інструктора, а очі гуляли по Палієвій могилі... Сказав і собі:

— А коли ж воно буде? Бо й у нас такий баланс, як сами знаєте... Бо, доки сонце зійде, роса очі виїсть... А чи чули хлопці, що на Полієвій могилі, сидять, професорову проповідь? Йй-бо, не чули... Шкода, що такі гарні речі тільки в Києві продаються... А якби почули, то, може б, угамувались і не виби-

¹ Підчас військового комунізму кожний громадянин одержував „пайку“—якусь мінімальну порцію життєвих продуктів. Були всякі пайки.—А в т о р.

вали жита... Але чи крутить баба задом, чи крутить передом, а світ іде своїм чередом.

Конячка раптом стала, підняла хвіст... Візник скакнув на землю, зліз і голова. Вдвох глянули на могилу...

— Поганяйте, товаришу, а ми поглянемо на свої жита... Повитовчують, пресучі сини, останню стеблину.

Федір Макарович узяв віжки...

— Но-о, Хівря!..

Дійсно, не знаєш, де найдеш, де загубиш... Уся інструкторська колегія ахне, побачивши, як він уїде на двір райсоюзу з представниками вакулівського товариства... Баланс у кешені... В голові трохи пасмурно від снідання, але над головою палке сонце, в житах висвистує вітер степові пісні... Тягне на сон... А над Палівою могилою варта, як у старовину: очікуючи татарську орду, пильно вдивлялась у хмарну далечінь, і як тільки

чорна хмара орди показувалася з степу, на могилі займався великий огонь, і далі-далі з могили на могилу огнища добігали аж до Київа... Так було в старовину, так наче й тепер... Для чого й для кого потрібна оця боротьба перед лицем усесвітньої перебудови—перед інтернаціоналом народів?.. Казав Тарас Григорович: „Все йде, все минає,—і краю немає; куди піде, відкіль взялось—ні дурень, ні мудрий не знає“. Але виходить, що той київський професор знає таємницю життя... Але ж, питає Скибка, за яку пайку так бреше професор? І знов: чи крутить баба...

— Но-о, Хівря!..

Конячка хвиснула хвостом, затупала... З-під коліс здіймалась пухка пилюга й важко лягала на придорожній шпориш... Співала пташка в небі, пекло сонце—так пекло, аж кістки мліли... Тягло на сон...

Федір Макарович пустив Хіврю на повну

волю... А коли розплющив очі, то побачив, що конячка зайшла в жито й вибирає ласіший колос—якраз коло того місця, де була йому пригода вночі... Над возом стояло чоловіка, мабуть, із десять обідраних парубків, на босу ногу, без шапок, але з рушницями... Гиготали, стоячи над інструкторовою головою...

— А чого це ти, дядьку, та жито наше толочиш?

Гигочуть... Обличчя наче людські... Балакають парубки, як царські москалі „чтокають“, але й на „чи“ закидають... Шарять у возі... Якийсь цікавий смикнув кобилу за хвіст... Їхній старший, у постолах, сказав до Кислиці:

— Хто ти такий? Покаж документ...

Довго розглядав посвідчення та баланс, нарешті, сказав:

— Тут по-хахляцьки написано; нічого не розберу.

— Ану, дай я подивлюсь.

Гицлюватий дядько взявся до паперів:

— Це—бісової душі кооперація!.. Інструктор кооперації Федір Кислиця... Ану? Коли ти Кислиця, то вгадай, хто я?

Дядько в драному жупані наопашку глянув на інструктора.

— Щось не згадаю.

— А Тишка з Верхньої Греблі пригадуєте? От везе нам на зустріч... На війні в обозі були вкупі—і на! Здибались на широкій дорозі... Тютюн маєте? Запалюй, хлопці...

Капшук із тютюном пішов по руках... Тишко цілком сердечно поставився до старого знайомця:

— Ви, я бачу, куркуль: конячку маєте... а в балансі у вас стільки мільярдів, як у старого собаки вошей...

— Чуже, Тимоше, громадське, кооперативне... А ти як же це тут опинився?

— Був скрізь—і в Петлюри, і в Денікіна,

і в Махна, а оце за совецьку власть став...
Потрапив таки на справжню стежку.

— Як же тут?

— Цей год урожай добрий... На штани розживимось... А там побачимо.

— А на Паліввій могилі хто?

— Там?... Чорт його знає, хто там. Та й вони до нас пристануть...

— Ви й вночі тут охороняєте?

— Не знаю. Я тут уперше...

Порожній капшук вернувся до Федора Макаровича.

Старший, велично махнувши рушницею, вигукнув:

— Поганяй!

ІХ

Не доїжджаючи Окуличів, конячка знову стала.

Кислиця терделиво чекав. Озивався на всі боки: куди поділись Гарбуз із Скибкою?

І чого поперло їх у жита? Таке вражіння, що тікали... Ет, боягузи! Мужицька кістка: хоробра коло власної баби на печі...

Самопочуття власної хоробрости було в Федора Макаровича остільки піднесене, що він навіть засвистав: „Б'ють пороги, місяць сходить“...

А вже давно повернуло за полудень... Сухий вітер гасав у житах... Над самою дорогою закрутив вихор, у вихрі—шматок вати. Закрутив і кинув інструкторові кооперації прямо на віз... Кислиця сказав:

— Хай сьогодні не побачу Палажки, коли Тишків жупан не похожий, як дві каплі води, на жупан отамана в льоху. А жупан голови вакулівського споживчого товариства й смердить паденим льохом... З обох жупанів давно вилазить вата і, гуляючи в степу, десь на чужому возі шукає відпочинку... Коли ж до цього таємного епізоду взяти на увагу лекцію київського професора, то

матимемо баланс не аби-який... Але, слава тобі господи, виніс мене з нетрів пущі, урятував од кооперування з раками й повертаєш на вечір у нетерплячі обійми Палажки...

Федір Макарович насвистував: „Б'ють пороги“...

— Гей-гей, товаришу Кислице, а підждіть!..

Із житів вихопились Гарбуз і Скибка.

— Куди вас носила лиха година?

— На жита свої дивилися.

— А я думав, що місток обійшли...

— Чого його обходити? Ми знали, що вас не зачеплять і на коняку охочого не найдеться...

— А з крамом як поїдете?

— З крамом поїдемо на Хотов, на Гвоздов та Нещерів... Аби тільки дали...

В розмовах про райспілку, крам та жита ще перетюпали з десяток верстов, а надвечір прибули до райспілки.

Контора вже була закрита. А кооператори, що наїхали до райспілки, купчилися у дворищі коло своїх підвід. Чорнобрива Палажка брала воду з колодязя, наливала коням у корито... Сонце ще грало на листу осокорів.

Коло розподільчого магазину стояв Йосип Трохимович та Степан Патрикійович, завіда-тель торговельного відділу—чорноокий, жва-вий, з чорною борідкою; Тиміш Васильович був тут же на чолі десятка кооператорів, що при-були по товари, а головним чином по крам...

Йосип Трохимович казав:

— Наїхать—наїхали, а хоч би вам один привіз пашні та якийсь там рахунок...

— Та рахівників нема, а нам де там...

— От і не знаю, чи дати вам краму, чи ні... Заборгувались товариства по вуха.

— Нема чого казати, винні, але, Йосип Трохимович, ви б глянули, які жита...

— Хай буде по-вашому, тільки як от то-вариш Запупиркин...

Кислиця привітався до голови та громадянства. Подав голові папери... Вакулівці почали чоломкатися із знайомими.

Голова з докором сказав Кислиці:

— Молодий ти інструктор, а брешеш за старого... Глянь, Степане, на його баланса—це море брехні, в якому потопає все наше життя...

Завідатель торговельного відділу жвавим рухом узяв вакулівський баланс, засміявся в чорну борідку й сказав:

— Молодець Кислиця! Баланс за формою... А додаткові відомості—зміст...

Тиміш Васильович теж піддержав додаткові відомості, заприсягаючись батьками й матерями кооперативних товариств, що в його районі так само йде злиття споживчої та сільсько-господарської кооперації...

Кооператори благають—одно слово, краму...

— Хай буде по-вашому,—згодився голова,—але як от Василь Іванович...

Підійшов Запупиркин.

— Глянь-но, Василю Івановичу, на цей баланс... Чи відпустимо товариствам краму?..

Душ за двадцять сільських кооператорів, Палажка з відрами, що не спускала очей з Киолиці, і ті, що напували коней, оточили Василя Івановича... Перед Василем Івановичем були відомі йому самотійники, що кубляться в кожному кущі, де путяща людина примушена й до вітру сідати з гвинтівкою, а сами самотійники єдине вбачали в руденькому чоловічку варте уваги—це добрящу ременяку, що теліпалась у нього по-дурному коло заду...

— Це баланс по всіх правилах,—сказав Василь Іванович,—тільки недохватка: сала у вас нема!

Скибка одповідь держав:

— Не вам кажучи, не то сала, але й олії не маємо. От як розживимося, тоді вже й підсвинка можна... Хай вам і кукли, і теремки,

а нам трохи б краму... Діти без штанів ходять...

Василь Іванович безапеляційно сказав:

— Можна...

Скибка, підбадьорений успіхом, товк своєї:

— І хай ваша душа буде між солодкими медами перед пахучими ладанами...

— І єто можна...— повеселів Запупиркин і, звернувшись до голови райспілки, сказав:

— Осип Трофімович, ти — хахлацький батька, дєлі ім єтот самий крам...

Кооперативний двір весело засміявся на ці слова, а сонце в-останнє заграло на верховітті осокорів...

A

5333 / 160-161

A 5333 / 160-161 U

**„Дешева бібліотека красного письменства“
Видавництва „Український Робітник“**

№ 128.	Кудзівч—На ярах	5 к.
№ 129—130.	Панч—Там, де верби над ставом	10 „
№ 131—133.	Шолом-Алейхем—Два антнєоміти	15 „
№ 134—135.	Шолом-Алейхем—13 спол. штатів	15 „
№ 137—139.	Шолом-Алейхем—Етап	15 „
№ 140—142.	Микитенко—Брати	15 „
№ 143.	Франко—Цыгани	5 „
№ 144.	Глібов—Байки	5 „
№ 145.	_____	5 „
№ 146.	Вордулян—Мати.	5 „
№ 147.	Джекобс—Юпит	5 „
№ 148.	Франко—Лєсншина чєлядь	5 „
№ 149.	Дж. Лондон—Сивашка	5 „
№ 150.	Дж. Лондон—Людина в рубцєм на щєцї	5 „
№ 151—152.	Фєдько-Даламидник	10 „
№ 153.	_____	5 „
№ 154—155.	Українськї пієні	10 „
№ 156.	С. Руданськый—Снівомовки	5 „
№ 157.	_____	5 „
№ 158.	Коцюбинськый—Він іде	5 „
№ 159.	Франко—Олівець	5 „
№ 160-161.	Авищенко—Балаєс	10 „
№ 162.	Гєнрі—Кєса на камінь	5 „
№ 163.	Шєвчєнко—Катєрина	5 „
№ 164.	Ковальчук—Кривавї лєгєнди	5 „
№ 165—166.	Маркович—Збрєйний напад	10 „
№ 167—169.	_____	15 „
№ 170.	_____	5 „
№ 171.	Франко—У кузнї	5 „

5511

58